

isk.) + 6 (kevés helyt 5 tanító k. év.) = összesen tehát 14 esztendő jut a tanítóképzésre. Emellett az óraszám is magasabb a külföldi iskolákban. Mindezt németországi tanítóképzők tanterveinek részletes ismertetéseivel külön-külön is igazolja. Legvégül reá mutatván az új tanterv feltűnőbb hibáira (tárgybeosztás, kevés óraszám stb.-re) a következő javaslatot ajánlja, megfelelő okadatulással.

I. oszt. (4 óra). *Növénytan*: A hazai virágos növényekből válogatott fontosabb és könnyebben felfogható növénycsaládok egyes típusai.

Állattan: Emberi testtan (vagyis nem külön tárgyalandó). A gerinces állatok rendjei alkalmas tipikus példányokon tanítva.

II. oszt. (4 óra). *Növénytan*: Az első osztályú anyag kibővítése. Virágtalan növények. Növénygyűjtés, határozás.

Állattan: A gerinctelen állatok ismertetése.

Ásványvegytan: Kémiai alapismeretek, elem, összetett test, keverék, vegyület. Egyes elemek s ásványok ismertetése.

III. oszt. (4 óra). *Növénytan*: A rendszer kiépítése. Sejttan, élettan, növényökologia. Növénygyűjtés és határozás.

Állattan: A rendszer áttekintése.

Ásvány- és vegytan: Fémek, ércék, éghető ásványok, szénvegyületek és technológiájuk. Szénhidrátok, savak, zsirok, alkaloidok, fehérjék, tápanyagok. Ásványok rendszerbe való foglalása, meghatározás.

IV. oszt. Ásvány- és vegytan: Földtan. Kőzettan, őslénytan. Kiváló tekintettel Magyarország geológiai viszonyaira.

Állattan és növénytan: Állat és növény közti különbség; állati sejt, szövetek. Állatélettan főbb vonásokban. Geológiai alapon a fizikai, kémiai és természet-földrajzi ismeretek összefoglalása. Növény- és állatgeográfia. Fejlődéstan fővonásaiban.

Ha nemcsak a mondottakat, hanem az egész munkát is értéke szerint mérlegeljük, úgy látjuk, hogy a szerző derekasan megoldotta kitűzött feladatát. Munkájában összegyűjtött érvek egész tömegét a tárgyat megillető szeretettel s lelkesedéssel adja elő. Esméi közt sok értékes és hasznavehető van s nagyon melegen óhajtom, hogy azok a hazai természettudományi oktatásban mihamarabb érvényesüljenek is.

Vängel Jenő.

*

A. Harnack, Die Notwendigkeit der Erhaltung des alten Gymnasiums in der modernen Zeit. Berlin, Weidmann 1905. 22 l.

A középiskola kérdését nem oldotta meg a porosz «reform»- az egységes jogosítás kimondása. Ez a kis füzet is bizonyítja, hogy

a régi vitás kérdések egész épségökben megmaradtak. A gimnázium és reáliskola küzdelme nem olyan heves többé, de a küzdelem magva: a különböző felfogások összeütközése megvan és gyökeres megújítást sürget. A német pædagogiai lapokban már látni való, mint keresgélnek a végleges megoldást; nem csupán az iskolák vagy egyes tantárgyak szempontjából, hanem mélyebben járva, a középiskola feladatát, a tanulók sokféleségét tisztábban igyekeznek döntő szerephez juttatni. Utalok e tekintetben a Deutsche Schule és a Monatschrift für höhere Schulen idej számaira.

Harnack ebben az előadásában számba veszi a gimnázium, illetőleg az ó-kori nyelvek ellen hangzó kifogásokat, s megállapítja, hogy a régi gimnáziumra miért van ma is szükség. A három középiskolára (gimn., reálgimn., főreálisk.) úgy alkalmazza a három gyűrfű meséjét, hogy mind a három igazi. Neki a gimnázium a legkedvesebb.

A gimnáziumot azért látja szükségesnek, mert 1. egyetlen élő nyelv sem ér fel a latin és görög nyelvnek a gondolkodást gyakorló hatásával; 2. a történelem és művelődés szempontjából e két nyelvnek hasonlíthatlanul a legnagyobb a jelentősége minden nyugot-európai nemzetre nézve; 3. a serdülő ifjú érzéke semmi által sem fejlődhetik úgy ki a magasabb rendű élet, a szabad egyéniség iránt, mint épen az ókor alakjai által. Hely sincs arra, hogy e három ismeretes tételt az író bőven fejtegetse, de fejtegették is már mások eleget. Harnack csupán rövid, finom megjegyzéseket tesz.

Az ellenvetéseket ép úgy cáfolja. Arra, hogy az ókori írókat fordításban is elég olvasnunk, azt feleli: a fordítás által mindig vész el valami az eredetiből s a mint elfognak azok, kik az eredeti szöveget is tudják olvasni és magyarázni, akkor majd nem olvassák a fordításokat sem. Mások a gyakorlati hiányt vetik szemére a gimnáziumnak: de hiszen azok sem veszik mindennek hasznát, a kik a logaritmusokat és kúpmetszeteket tanulják serdülő korokban! Különben is veszedelmesnek tartja csak azt vinnünk az iskolába, a mi gyakorlati és időszerű. Nem adhat meg az iskola mindenkinek mindent, de adhat minden egyesnek valamit; tanítson meg mindenkit dolgozni s arra, hogy a munkához miként fogjon hozzá!

A gyakorlati hirdetőinek a szavára a klasszikus műveltség hívei az idealizmus pusztulásától szoktak félni. Erre Harnack kijelenti, hogy az idealizmus sem kizárólag s nem is főképen a klasszikus műveltséggel jár együtt; nincs egyetlen olyan tárgy sem, a melylyel azt ápolni ne lehetne, de olyan sincs, a melynek a tanítása közben tönkre ne lehetne tenni!

Az idealizmus és a gyakorlati nem ellentétesek. A kettő tisztább felfogása közeledéseket is elősegíti. Harnack szavai békésen,

igazságosan elismerik a másik fél igazát egészen addig, a míg a gimnázium létérdekét nem sértik. Végeredménye is ilyen: a gimnázium feltétlenül megtartja a három középiskola sorában a helyét, mint egyenrangú, s a maga sajátosságát igyekszik minél erősebben kiemelni.

Igy végződik minden olyan okoskodás, a melylyel a régi gimnázium barátai a változott helyzetben a magok szerepét tisztázní igyekeznek. Reméljük, hogy ha a nálunk régóta készülődő megújulás csakugyan megtörténik, az után nem kell majd itt is bámulva tapasztalnunk, hogy csak külsőségben újultunk. A magyar középiskola történetében megvan az a pont, a melyből tovább kell fejlődnie — szervelesen! Onnan (Eötvöstől!) indulva majd nem csak bódító szert, hanem igazi orvosságot lehet találni a beteg számára.

Harnack füzete újból meggyőz arról, hogy nem reform az olyan, mely után az azt előidéző kérdések a régi állapotban maradnak!

i. s.

★

Être utile, Discours par M. d'Estournelles de Constant, député (Paris, 1904).

Ismeretes, hogy a francia középiskolák évváró ünnepének a díjak kiosztása (*distribution des prix*) s az ezzel kapcsolatos szónoklat adja meg a maga jelentőségét. Így van ez Amerikában is, a hol régi hagyomány szerint a közélet jelesei versenyeznek abban, hogy június havában az iskolaév végeztével buzdító és intő szavakat intézzenek az ifjúsághoz. Ezeket a beszédeket azután a napilapok és a folyóiratok közlik és megvitatják, a minek révén a népnek legszélesebb rétegeibe kerülnek s a legjobb hatással vannak a közszellemre. A lycée Janson de Sully idei ünnepségén a híres s nálunk is megfordult békeapostol, báró d'Estournelles képviselő mondott beszédet, melyet a «Comité de Conciliation Internationale» füzet alakjában bocsátott közre. Ez a rövid lendületes szónoklat tárgyánál s a benne hangoztatott elveknél fogva is figyelemre méltó, s az idők kedvező jelének tartom, hogy az ilyen altruisztikus és békeszerető elvek hangoztatása immár a francia ifjúság előtt is lehetővé lett. Íme mutatóba néhány: A sikernek titka, hogy mindent elfogadjunk, mindent megtegyünk azért, hogy *hasznosak legyünk*; ez a törekvés jár legkevesebb csalódással, ez a leg szebb pálya és hivatás, a legbiztosabb útja a boldogulásnak s a boldogságnak! A jóság nem *egy* népnek kiváltsága, a jó s a rossz mindenütt megvan s jó embereket minden népnél találunk. Azért a békeszerető Franciaország legyen eszménye a francia ifjúságnak, mely azzal, hogy az anyagi haladás mellett az erkölcsi haladásról sem feledkezik meg, hatással van a közvéleményre s ennek révén még